

Nr 314.

Av herr **Lindhagen**, *angående utredning om byggande av ett nytt riksdagshus m. m.*

Riksdagshuskommitténs betänkande om förändringar å riksdagshuset och dess omgivningar har nu inkommit till riksdagen. Det gäller en monumental fråga både för riket och dess huvudstad. Betänkandet har enligt mitt förmenande knappast betraktat det så, i vad på majoriteten ankommer.

*

Beträffande riksdagshusets tilltänkta *yttre* behöver man blott lägga plan- och tvärsnitten 18 och 38 vid varandras sida för att förskräckas över den *vandaliserings*, som här förordas. I överensstämmelse därmed ha även de övriga fasaderna degraderats. Den resliga underbyggnaden med sin mäktiga stil kräver dock sin övre inramning, som går i samklang med fasaderna. Riksdagshusets annex riksbanken återspeglar enahanda arkitektur, vilken där kommer att bibehållas. Även slottet, det Tessinska mästerverket, har ett sådant krön såsom ett av sina förnämligaste inslag och innanför balustraden ett platt tak med svaga av balustraden skymda lutningar för regnvattnets bortförande. Norrbros och riksdagsplatsens barriärer äro smyckade i enahanda stil.

Nu skall enligt majoriteten själva riksdagshuset, en mittpunkt i detta samförstånd, berövas sin även med omgivningen harmonierande stilrena inramning. I stället lägges budgetsmässigt i statsutskottsstil ett svagt sluttande tak, som dominerar och trivialiserar hela byggnadsverket på ett fruktansvärt sätt. Det liknar till konturerna ett enkelt svenskt *ladugårdstak* lagt över fasadernas hellenism. Även en av huvudstadens mest framstående arkitekter har givit denna pånyttfödelse samma namn. Man frågar sig efter orsaken.

Inget nytt utrymme vinnes därmed. Och läckorna i taket, genom vilka regnvatten lär sippra in, kunna botas även med bibehållande av balustraderna jämte tillbehör av den tronande moder Svea. Kommittén föreslår ju själv, att de böra med försiktighet lyftas bort för att uppsättas på annat ställe. Då går det väl för sig, att — sedan riksdagshuset fått samma belysning som slottet — låta fasadernas ifrågavarande likaledes slottsliga inramningar inställas igen på sin gamla plats. Och varför skall det sparas en stor styver just här, då det spenderas frikostigt med en mängd andra saker på skilda ställen?

Motivet till denna kulturskymning är således förmodligen att söka ytterst i den funktionalistiska skolans anstormande mot all utsmyckning, som gjort

gångna tiders arkitektoniska mästerverk i hela världen ryktbara och älskade. Kasernen, fabriken, fängelset, kontors- och utställningsfasader ha blivit en förebild för enkelhet och nyttighetsprincip i denna nedgång även i konsten uti ett Europa på upphällningen. Nu skall sälla sig till denna kvartett också det enklare hemmagjorda ladugårdstaket. Förvånande dock, då funktionalismen under sina födslostunder ropade efter helt platta tak. Kanske avslöjar detta blyga kätteri en svag ruelle av omedveten längtan efter någon resning också i ett byggnadsverk.

*

I denna ödestimma vill det till att också folkmeningen får göra sig hörd. Då löpsedlarna den 9 april förkunnade nyheten om riksdagshusets slätraktning gingo diskussionens vågor höga på gator och torg. I Nya Dagligt Allehanda läses om en intervjuare, som påföljande morgon fattat posto på planen framför det hotade riksdagshuset. Han lyckades icke, heter det, trots flera lojala bemödanden finna en enda entusiast för Sveagruppens och »tandpetarnes» slopande. Fyra intervjuades åsikt antecknades. En kvinnlig kontorist sade: »Det är väl bevis på dålig smak antar jag, men nog tycker jag, att riksdagshuset är mycket vackert. Nog är det väl synd att förstöra pengar på att ta bort det vackra.» — En revisor menade: »Riksdagshuset är bra som det är. Jag har i alla tider fått lida smälek för min uppfattning, att riksdagshuset är pampigt, utom en gång, då en gammal tant tog mig i famn, så glad blev hon att äntligen träffa en meningsfrände.» — En lantmätare höll före: »Nog tror jag riksdagshuset får renare linjer genom en ombyggnad, men jag anser det principiellt felaktigt att ändra på en annan tids uppfattning. Även om huset blir vackrare enligt vårt sätt att se, vet man icke vad en kommande tid kan tänka.» — En kontorschef deklarerade: »Låt riksdagshuset vara som det är, det vittnar nu om en gången tids arkitektur, som icke vi böra förgripa oss på. Aron Johanson skulle vända sig i sin grav, om han kunde se, hur man vill fara fram med hans skapelse.»

I mina motioner i ämnet erinras, att i andra länder anses det riktigt och viktigt, att varje tids smak vid uppförande av sina representativa byggnader få såsom minnesmärken stå kvar till eftervärlden.

Europas förflackning och förmörkelse har tagit sig uttryck även i dess konst. Det var dock en tid, då man ej vidare kunde tolerera kyrkornas dekorativa målningar. Kyrkorna vitmenades därför. Nu söker man återställa de gamla målningarna. Funktionalismens förtjänst är, att den vill skapa ljus, luft och hygien i interiörerna. Nu ljusnar det även något för den mera konstnärliga resningen på samma gång, såväl i exteriörer som interiörer. Skall nu i alla fall den föreslagna vandaliseringen av det svenska riksdagshusets exteriör bli ett av de sista trappstegen på konstnärskapets undergång? Man kan nödgas riva en tids ärevärdiga minnesmärke, men det är väl oerhört att på sätt nu ifrågasättes vanställa en av sin tid prisbelönt arkitektskapelse.

Riksdagen bör enligt min mening ansluta sig till kommitterade Nylanders och Bäckströms förslag att bibehålla barriärerna och även den krönande Sveagruppen, som kunna återuppsättas efter deras nedtagning för takets förbättring.

*

Beträffande interiörerna får en utomstående med förtroende lita till, att man gjort sitt bästa för ökat utrymme och trevnad för någon tid framåt åtminstone, men ovisst huru länge.

Plenisalarna bliva ju orubbade. De trånga pulpeterna lämna ej utrymme för trivsamt sidoarbete. Därför söker man sig ofta bort till andra lokaler, vilket bidrar till att bänkar under plena stå tomma. Akustiken är kanske mindre god, men luften är numera god. Den forntida snusbruna färgen får man hoppas kommer att utbytas med glada färger, helst i vitt och guld, såsom förfäderna ville hava det. I motioner till riksgäldskontoret (betänkandet del 1, sid. 75—76) och motionen nr 198 i första kammaren år 1937 har påkallats rätt för icke rökare att få samfällt överlägga i partirummet samt enskilt få skriva, äta och läsa någonstades, allt i fred för rökare. Om denna i riksdagen då och då debatterade sak nämnes ingenting i betänkandet. Två ledamöter i kommittén ha emellertid meddelat mig, att meningen vore, att skrivrum och matrum skulle avskiljas för icke rökare. Det ansågs dock såsom en efterföljande ordningsfråga. En utsikt som måhända ställer sig tvivelaktig inför betänkandets förtegenhet på denna punkt.

*

I sin helhet innebär förslaget enligt sin egen mening ett provisorium visserligen för avsevärd tid. Med statsrådet Engberg instämmer jag dock av flera skäl, att tiden nu bör vara inne för byggandet av ett nytt riksdagshus. Tillståndet i det nuvarande är ej värre, än att man kan reda sig med det i det stora hela i avvaktan på det nya husets tillkomst och förslag till det gamlas användande på ett annat sätt. Det är fara, om tillfället försummas.

Om platsen bör icke heller någon tvekan få råda. Det nya riksdagshuset skall ligga på krönet av Skeppsholmen, vilket föreslogs redan år 1885 av en kungl. kommitté.

Storstockholm nalkas alltmer tyvärr. Man får ej begära, att allting skall ligga närmast till hands. Skeppsholmen är den ståtligaste platsen med utsikter över staden och dess vatten runt omkring. Det bleve en lugn och hälsosam tillflykt med närliggande promenader i sjöomfluten park och vilostunder därute om vårarna. Det myckna kommitté- och kongressväsendet om somrarna kommer att få det särskilt trivsamt. Holmen räddas åt staten och staden såsom naturminnesmärke och nationalpark. Det gamla riksdagshuset står då också till förfogande för andra institutioner, som leta efter utrymme. Det tillämnade nya riksarkivet synes böra få företräde. Detta blir ju således en verklig besparing och framsyn på samma gång. Att lägga ner miljoner på en halvmesyr på riksdagshusets omändring och nya miljoner på ett nytt riksarkiv kan knappast sägas vara någon tillbörlig förtänksamhet.

Det är fara i dröjsmål. Det går gammal kungsådra genom strömmarna, och de äras genom att på ömse sidor om detta historiska vatten resa sig å den ena slottet såsom symbol för regeringsmakten och å den andra folkets representation, riksdagen.

Sker ej detta nu med utnyttjande även av konjunkturens tillgångar äventyras att strömmarna kantas å ena sidan av ett försnöpt riksdagshus i underdånighet vid slottets fot och å den andra sidan en samling hyreshus i funkisstil med uppgift att kunna uppskörta hyresgäster på allt högre hyror. Och statens vinst på denna klenods försäljning åt enskilda spekulanter rinner bort spårlöst i nästa budgeter. Det gäller således här tillika Skepps- och Kastellholmarnas fridlysning såsom naturreservat och nationalpark. Till närmare belysning av detta ämne åberopas bifogade motion i stadsfullmäktige med två bilagor.

På grund av vad sålunda anförts hemställes, att riksdagen ville,

1) för sin del förorda utredning även om byggandet av ett nytt riksdagshus med säte helst på Skeppsholmen och det nuvarande riksdagshusets användande till riksarkiv eller annat förnämligt ändamål;

2) i avvakten på denna utredning bordlägga det nu framlagda förslaget om riksdagshusets renovering;

dock med omedelbart utförande av dels — till gagn jämväl för framtida ändamål — husets skyddande mot regnvatten medelst nytt tak efter slottstakets förebild och dels andra förbättringar, som kunna anses omistliga frånsatt övriga mer lyxbetonade anspråk;

3) — därest yrkandena under punkterna 1 och 2 icke bifallas — ansluta sig beträffande takets renovering till reservanterna Nylanders och Bäckströms förslag om takets förbättring till skydd mot regnvatten med återinsättande sedermera av det nuvarande estetiskt omistliga krönet över de bibehållna fasaderna och icke minst moder Svea.

Stockholm den 13 april 1937.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Motion

Av herr C. Lindhagen angående Skepps- och Kastellholmarnas fridlysning såsom naturreservat och nationalpark.

Med återopande av bifogade motion I: 202 i riksdagen år 1937 (bil. A) och bifogade ledare i Westmanlands läns tidning för den 5 februari 1937 med rubrik »I Stockholms hjärta» (bil. B) får undertecknad hemställa,

att stadsfullmäktige ville hos Kungl Maj:t äska, att efter förhandlingar, på sätt i bilagorna ifrågasatts, Skepps- och Kastellholmarna måtte jämlikt dagen den 25 juni 1909 angående naturminnesmärkens fredande såsom naturminnesmärke och nationalpark fridlysas.

Stockholm den 15 februari 1937.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Nr 202.

Av herr Lindhagen angående Skepps- och Kastellholmarnas framtida disposition.

Undertecknad anhåller med återopande av bifogade promemoria, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa,

att Skepps- och Kastellholmarna måtte reserveras under statens trygga äganderätt till framtida uppförande av en byggnad å vardera holmen för något förnämligt statsändamål, omgärdade väsentligen med parkanläggningar — allt till glädje och hälsa för slottet, statsråd, riksledamöter, de 600,000 stenökeninvånarna; till glans åt det historiska inloppet till Sveriges huvudstad samt till lockelse för de tallösa turister, som från in- och utland strömma till och med sitt guld befrukta de svenska näringarna.

Stockholm den 24 januari 1937.

Carl Lindhagen.

Pro memoria.

Undertecknad liksom många andra äro gripna av helig vrede över de snöda lustar på höjderna, som önska köpslå om Skepps- och Kastellholmarnas uppdelande i tomtmark, till försäljning åt enskilda spekulanter för uppförande av hyreshus åt hyresgäster, som i ett sådant läge med tiden kunna mjölkas på allt högre hyror.

Medel för statens växande utgifter få väl sökas annorledes än på sådana vägar.

Framlidne justitierådet Albert Lindhagen, kallad Stockholms okrönte konung, sökte rädda holmarna på ett annat sätt. Såsom medlem i en kunglig kommitté, som år 1885 inkom med förslag till byggnadsplatser för nytt riksdagshus och ny riksbank, tillhörde han majoriteten, som förordade Skeppsholmen, för vilken plats han ock särskilt förde talan. Därefter förordade han Ridderholmen, men i likhet med huvudstadens opinion under inga förhållanden Helgeandsholmen, som borde ligga fri.

Om kommitténs förslag förverkligats, hade riksdagshuset fått den förnämligaste plats, som kanske i någon huvudstad kan uppletas. De båda statsmakternas residenser fingo resa sig stolt på terrängens krön mitt emot varandra på ömse sidor om strömmarna, det oförlikneliga inslaget i Stockholms skönhetsvärden. Folkmaktens slott hade legat där mitt i stadens centrum med utblick runt omkring över huvudstaden och dess vattenvägar.

Albert Lindhagen trodde med kommitterades förslag också skulle räddats denna utpost i stadens skönhetsvärden åt landet och dess huvudstad för evärdliga tider. Han sade enskilt någon gång, att det nog var bäst, att Skeppsholmen ej komme i stadens besittning. Ty då äventyrade man, att »de skulle förstöra den». Han hade erfarenheter om mödan och svårigheterna att få stadens fäder med på en framsynt stadsplan.

Nu är läget förändrat. Nu är sedan åtskillig tid tillbaka regeringsmakten i förlitande på riksdagens bifall beredd, befarar jag, att för trettio silverpenningar, omedelbart förspilda i följande års budget, förråda historiens genius och ett av landets främsta minnesmärken.

Nu må folket resa sig, innan det är för sent. En utväg vore, att både staten och staden enades principiellt, att holmen vore en pärla i naturens skapelser och därför borde givas den upphøjelse, vartill den av naturen och valet av säte för huvudstaden är tillämnad. Sedan kunna de komma överens om att samtidigt hålla tummen på varandra för syftets uppnående.

Detta kunde ske på så sätt, att staten sålde holmen och dess utsprång Kastellholmen till staden för ett rimligt pris med förbehåll att en tomt reserverades på vardera holmen eller helst endast på Skeppsholmen för någon förnämlig statsbyggnad, exempelvis tillbyggnad för Nationalmuseum, ett ståtligt riksarkiv eller ett nytt riksdagshus, vilket bör, om det kommer till stånd, läggas där och på ingen annan plats. Tillika borde staden i avtalet förpliktas att anlägga och underhålla övriga omgivningar som parkområde för evärdliga tider.

Carl Lindhagen.

(Westmanlands läns tidning den 5 februari 1937.)

I Stockholms hjärta.

Till Skepps- och Kastellholmarnas räddning har borgmästare Carl Lindhagen ryckt an genom en riksdagsmotion i första kammaren. Han hemställer, att holmarna måtte reserveras under statens trygga äganderätt till framtida uppförande av en byggnad å vardera holmen för något statsändamål. Byggnaderna skulle omgärdas med parkanläggningar till glädje och hälsa för slottet, statsråd, riksdagsledamöter och de 600,000 stenökeninvånarna, med vilka han helt naturligt avser Stockholms stads befolkning. Vidare skulle holmarna på detta sätt ge glans åt inloppet till Sveriges huvudstad samt vara till lockelse för de tallösa turister, som från in- och utland strömma till och med sitt guld befrukta de svenska näringarna.

Den ytterst kortfattade motionen hänvisar till en bifogad promemoria. Borgmästaren säger sig i denna vara liksom så många andra gripna av helig vrede över det snöda vinstbegär, som köpslår om Skepps- och Kastellholmarnas uppdelning i tomtmark för hyreshus, där hyresgästerna med detta läge kunna mjölkas på allt högre hyror.

Borgmästare L. erinrar om att hans fader, Albert Lindhagen, på sin tid ivrade för att Skeppsholmen skulle bli platsen för ett riksdags- och riksbanks-hus, som då hade fått den förnämligaste plats, som kanske i någon huvudstad kan uppletas. Nu fruktar motionären, »att regeringsmakten i förlitande på riksdagens bifall för 30 silverpenningar, omedelbart förspillda i följande års budget, förräder historiens genius och ett av landets främsta minnesmärken».

Ett alternativ framkastat, att staten skulle sälja holmarna till Stockholms stad för ett rimligt pris med förbehåll, att en tomt reserverades på vardera holmen eller helst endast på Skeppsholmen för någon förnämlig statsbyggnad, exempelvis tillbyggnad för Nationalmuseum, ett riksarkiv eller ett nytt riksdagshus. Staden skulle i avtalet förpliktas att anlägga och underhålla omgivningarna som parkområden för evärderliga tider.

I denna motion får herr L. ett oreserverat bifall av en stor del av det svenska folket. De två holmarna äro naturens sköna pärlor i de Stockholm omgivande vattnen, och de borde reserveras i största möjliga utsträckning för att vara grönskande och tysta platser, dit människor kunde begiva sig, som behöva en fristad i det centrala Stockholm. Stockholms stad och Sveriges rike borde kunna kosta på sig en sådan sak till gagn och glädje för människorna i alla tider. Staten och huvudstaden ha förlagt en kompakt bebyggelse på Gärdes-slätten, varvid miljonernas mångfald inhöstas av hyresökande bebyggare. Denna utveckling kommer givetvis att fortsätta. Man borde då kunna ge detta nu ifrågasatta offer åt kravet på natur, hälsa och skönhet och göra det utan att tvista om vem som skall ge offret, staten eller staden.

Det är en riktig grundsats, att man skall börja reformera med sig själv, något som ofta är svårt att verkställa. Det talas nu så mycket om naturskydd. Det motioneras och utredes om saken. Staten lägger upp stora naturreservat i Lappmarken och sådana tillämnas här och där i landet ända fram till Stockholms stads omgivningar. Det sättes t. o. m. i fråga att inrätta ett särskilt ämbetsverk för naturskydd. Gott och väl. Men låt riksdagen och Stockholms stad själva börja i centrum av Sveriges huvudstad. Det kräver intet ämbetsverk, som årligen slukar pengar. Det kräver icke heller några stora utlägg, men det bleve att avstå från några miljoner kronors tomtvinst. Det vore ett föredöme för andra städer, köpingar och samhällen av olika slag ända till byarna att taga vara på och för framtiden bevara naturvärden till fostran och glädje för nu levande och kommande generationer.

Riksdagen är van vid att avslå herr Lindhagens motioner. Ofta väntar han sig väl intet annat än att han ger ut ett lystringsrop för en sak, som ligger honom om hjärtat. Denna gång gäller det en realitet, som är värd realbehandling, men en behandling, under vilken även imponderabilia böra tagas med i beräkningen.